

absztrakt gépezet (Gilles Deleuze – machine abstraite) gyakorlati megnyilvánulásaként is értelmezhető a Bordos-féle spidron-élmény, pontosabban a vizuális tudásunk, tapasztalataink folyamatosan kiegyenlítik, kiegészítik az új vizuális információkat, új tapasztalatainkat. Egy térmodulált, kiterjesztett valóság (augmented reality) részesei lehetünk.

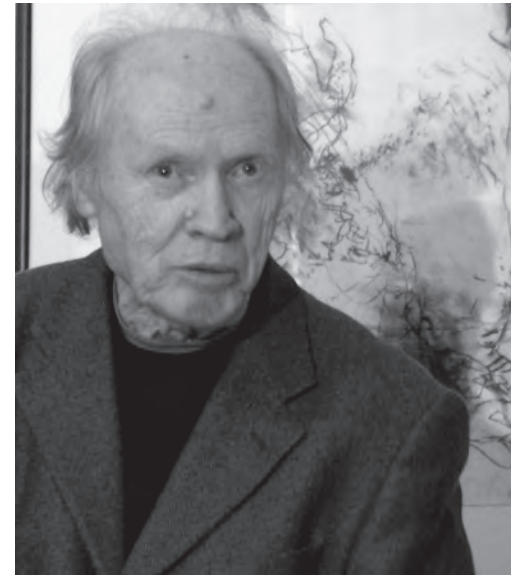
Mi emberek hozzá vagyunk szokva, hogy amit látunk, azt általában értjük. A *Spidron* esetében meg van fosztva a néző a szokványos térélménytől, a saját mozgásunk is interaktív része lesz a térélménynek, amit megtapasztalunk. A biztonság el van véve a nézőtől, zavarban vagyunk, mert nem ilyenek a valós, mindennapi tapasztalataink a térrel kapcsolatban. A néző arra kényszerül, hogy újradefiniálja a térélményt, mert nem tudja használni a látási és megismerési sémáit, új útra van terelve. Moholy-Nagy László állította, hogy irányított fény nyel teret lehet manipulálni. Kepes György arról beszélt, hogy meg fog jelenni egy új művészet, amelyet a számítógép, a fény, a fényvetők közvetítenek majd. Ezek az elméleti kijelentések ma már megtapasztalható valóságként vannak jelen a vizuális művészetben, a technikai adottságoknak köszönhetően, és Bordos László Zsolt az egyike azoknak az alkotóknak, akik az intermedialitás kontextusában lehetővé teszik, hogy valós élményként megtapasztalhassuk a tér szokatlan, ismeretlen módon való megjelenését. Csapdahelyzet alakul ki, mert a néző viszi magával a teret, viszi magával az alkotást. A *Spidron* egy olyan installáció, amelyben a mértani forma nem korlátozó keret, hiszen a vetített tartalmak a spidron környezetét jelentő falakon, a mennyezeten, illetve a padlón is jelen vannak, a levegő molekuláin, a cipőnkön, a ruhánkon, a kezünkön, az arcunkon, hiszen szabadon mozoghatunk a fényforrás és a célfelület között, így mi magunk is felületté válunk, az installáció elemeiként veszünk részt a projekcióban, egyszerre vagyunk alkotók és befogadók.

Bordos 2018-as kiállítása a Brassói Művészeti Múzeumban az objectmapping lehetőség-szférájában létrehozott műve-

ket tartalmazott, a *Spidron* installáció mellett mértani alakzatok, objektumok, domborzati felületű képek szolgáltak vetítési felületként. A fény és az árnyék természetes és manipulált látásélményét tapasztalhatták meg a nézők. Moholy-Nagy László fény-tér-modulátorának az elvét gondolta tovább Bordos László Zsolt és egészítette ki a számítógépes képalkotás és a vetített kép segítségével. Egy triptichont láttunk a kiállításon, a keretezett fehér felületeken három tömör téridom: félgömb, félkocka és gúla volt látható, ezeket egy irányított fénynyaláb járta körül, így jött létre a fény-árnyék animáció, egy időalapú festmény született, fény-festmények sorozata, hiszen minden pillanatban egy másik állókép jelent meg előttünk. Az *Umbra Triplicata* című installációban egy fémből készült kettős négyzetrácsra vetített mozgó fény nyel különleges térbeli konstruktumok jönnek létre, ezek árnyék-animációvá alakulnak, miközben az objektvetítésre használt konstrukció is folytonosan új kontextusba kerül. Ez a munkája legközelebb a karlsruhei Zentrum für Kunst und Medien kiállítótér *Negative Space*. *Trajectories of Sculpture* című csoportos kiállításán (2019) lesz látható, többek között Marcel Duchamp, Andy Warhol, Hans Arp, Man Ray és Otto Piene alkotásai mellett.

54

UJVÁROSSY LÁSZLÓ Ioachim Nica (1937–2019) emlékére

Kedves tanáromtól, Ioachim Nicától megkaptam a végső és egyben legnehezebb feladatot: hogy életét és munkásságát méltató halotti beszédet írjak. Tudtam, hogy a betegsége miatt halála bármikor bekövetkezhet, de reménykedtem, hogy nem csak kilenc év fog eltelni az első, 2010-es, Kolozsváron megrendezett retrospektív kiállítása után. Katalógusának dedikációjában többek között említi az ugyanabban az évben szerzett professzori kinevezésemet, és reményét fejezi ki, hogy a jövő tartogat még számunkra hasonló egyidejűségeket. Örültem, amikor telefonbeszélgetéseink alkalmával újabb és újabb színes terveiről beszélt; gondolatai élesen szellemesek voltak, mint mindig, váratlanul sajátos humorral tűzdelve, így kilátás nyílt arra, hogy súlyos betegsége ellenére még láthatjuk egymást. A nyolcvankettedik életévében bekövetkezett halálával megvalósulatlan maradt egy monográfia-album kiadása, a gyakorlati rajzpedagógiai kutatásait tartalmazó tanulmány, és természetesen egy

Nica Ioachim portréja 2010,
foto Ujvárossy László

Nyomok / Amprente, 1986
préselt szén, papír 59,5 × 84,5 cm

hozzá méltó helyen rendezett kiállítással maradtunk adóssai.

A kiváló grafikus szaktanároknak köszönhetően a kolozsvári grafika szak már a '60-as évektől országos hírnevet vívott ki magának, amihez Ioachim Nica munkája is nagyban hozzájárult. Annak ellenére, hogy a docensi és később a professzori beosztásba elég későn léptették elő, a tájékozottabb hallgatók mestert választva már a hetvenes évek végén hozzá igyekeztek a főiskolára. Jómagam, az idősebb iskolatársaimtól-barátaimtól, 1976-ban hallottam róla először, és főleg azért vágytam a

55

diákja lenni, mert a kísérletező művészi gondolkodásomat az Ő segítségével láttam megvalósulni. Kreatív kisugárzása miatt hallgatói Nica-iskolának nevezték a kolozsvári képgrafika osztályát, ahová nem volt egyszerű bekerülni. Ahhoz, hogy a vezetőtanárom legyen, szakot kellett váltanom és évet ismételnem. Végül azt gondoltam, hogy úgy is a közelébe kerülhetek, ha ott hagyom a festészetet, és majd személyesen megkeresve őt az általa oktatott rajz és képgrafika problémamegoldó gondolatépítését követem. A második évet már a grafika szakon végeztem, ahol Nica tanításában a középiskolai tanárom, Nagy Pál módszerének folytatását éreztem. Ioachim Nica a második fontos állomás az életemben, megerősítette bennem azt az alapozást, amit Marosvásárhelyről hoztam. Elvégezte azokat a finom csiszolásokat, amikre szükségem volt ahhoz, hogy a pályán elindulhassak. A műtermében vagy az intézmény folyosóin zajló nem hivatalos találkozásaink alkalmával, a vázlataimból szellemi rokonságot vélt felfedezni Stanisław Fijałkowski lengyel festő és grafikus munkásságával, s Fijałkowski követve hamar magamra találtam. A szemiotikai gondolkodás meghatározó volt abban az időben, vagyis nemcsak az volt a fő szempont, hogy a grafika szép legyen, mert az esztétikai érték, mindenképpen meglátszik egy munkán, hanem az is, hogy mi motivált. Sokat beszélt a vizuális kifejezés nyelvtanáról, a jel és a jelölő összefüggéseiről, a kontextus jelentőségéről és számtalan miértről, ami természetesen csak a szándék keretét jelentette, aztán jöhetett az alkotási folyamat hogyan csináljuk kérdése, hogy kiteljesedjen az intuitív szabadság, az élményfeldolgozás örömteli rajza. Mindenki, aki ismerte, nagyon sokat köszönhet neki, hiszen lényeglátásával a felvételikén nemcsak a tehetséget észlelte, hanem később útravalóul egy életen át tartó felejthetetlen „meditációs objektumot”, mondatot hagyott hátra, amelyhez mindig jó visszatérni, feltöltődni. Ezekből én is kaptam talán többet is, ezekből merítve születtek a sikereim. A diplomamunkámmal elért első szereplésem a ljubljana-i nemzetközi biennálén és az UAP 1983. évi grafikai ösztöndíját mindenképpen a jelentős korrektúráinak köszönhetem, de hosszan sorolhatnám fejlődésem állomásait, melyekben igencsak része volt a nála tanultaknak. Nem utolsósorban neki köszönöm pedagógiai pályám legjelentősebb időszakát, oktatói meghívásomat a kolozsvári grafika szakra. Gondolom, senkit sem sértek meg azzal, ha kimondom, hogy a

UJVÁROSSY LÁSZLÓ (1955, Ditró) Munkácsy-díjas vizuális művész. A Partiumi Keresztény Egyetem tervezőgrafika-tanára, az egykori Kelet-Nyugat, majd a Várad grafikai tervezője. Kutatási területe a vizuális kommunikáció, ebben a témakörben hat könyve jelent meg. Kurátori és alkotói munkáival hazai és külföldi tárlatokon szerepel. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

főiskolán a képgrafikában nyújtott segítségért, az egyéniségem és a szemléletem miatt, leginkább Nicának tartozom hálával.

Az 1989-es események után a sors úgy hozta, hogy Ő lett a kolozsvári Ion Andreescu Vizuális Művészeti Akadémia első szabadon választott rektora és az intézmény újrakezítésének, az európai képzőművészeti oktatáshoz való felzárkóztatásának emblematikus reprezentánsa. Tanúja voltam a kolozsvári grafika szak újraéledési folyamatainak, a rugalmas nemzetközi nyitásoknak. Ezek azzal kezdődtek, hogy az intézmény a szakok oktatóit és kiválasztott hallgatóit elvitte egy mikrobusszal a jelentősebb nemzetközi kortárs művészeti biennálékra Velencébe, Krakkóba, Párizsba, Liège-be, Nantes-ba. Ennek köszönhetően pár év alatt kimondhatatlan agytágítá-

son estem át, s szerintem ezzel így vannak mások is. A Louvre-ban vagy a Pompidou központban tett szakkirándulásokon az egyetemes művészet remek- és látszólag jelentéktelen műveiről mindig olyan megfigyeléseket tett, olyan gondolatokat fogalmazott meg, amiket csak tőle hallottam; nem az olvasottakat idézte, hanem eredeti hiteles meglátásokkal gazdagította a beszélgetéseket.

Életem legnagyobb örömét is neki köszönhetem, Ioachim Nica neve örökre felejthetetlen marad számomra éppen úgy, mint a magyar ajkú fiatal vizuális művészek számára, hiszen 2002-ben óraadó egyetemi tanárként Mircea Baciú, Ioan Horváth Bugnariu kollégáival vállalta a Kolozsvár és Nagyvárad közötti ingázás fáradságait és a Partiumi Keresztény Egyetemen egy új, grafika szak beindításának akkreditációs nehézségeit. Hétévi tanszékvezetői munka ellátása mellett stratégiát dolgozott ki a tervezőgrafika rajzoktatásának kutatására, megalapozva a tantárgy megismerő gyakorlatának módszertanát. Így a tizennyolc éves kolozsvári és a hétéves nagyváradai pedagógiai együttlét alatt tanulási módszereket, vizuális gondolkodási koncepciót, megközelítési technikákat, türelmet és a fiatalság önzetlen szeretetét tapasztaltam és tanultam meg tőle. Az egyetemes nyitottságot az általánosítás helyett, a másság egyöntetű elfogadását, a minőség nemzeti hovatarozástól független, mindenekfölötti érvényesítését. Művészetpedagógusi munkájáról bőven lehetne mesélni, akár a művészetéről, hiszen az alkotó tanár a leghitelesebb módon, a művészetén keresztül közöl még akkor is, ha intellektuális alkatról van szó, akit a gondolatiság vezérelt minden gesztusában.

Mondanom sem kell, hogy a román grafika egyik legjelentősebb alkotójáról lévén szó, ha nem lett volna annyira szerény és maximalistán igényes, akkor a nevét ma nem csak itthon ismernék. A hetvenes évek avantgárd vizuális törekvéseinek egyik terephelyét a képgrafika és azon belül a rajz foglalta el, amibe szemléletével tökéletesen beilleszkedett. Műveit dominálják a metanyelvi kérdések, a papír hordozófelület negatív és pozitív fehér terének dialektikája, a feszültségteremtés eszköztárának redukciója, a természetben megfigyelt formák görbe-egyenes, organikus-mértani vonalkontraszttal való elemzése és a barokk clair obscure fény-árnyék átmeneteinek, a passage-nak az alkalmazása a

kortárs grafikában. Különös figyelmet fordított a kísérletező attitűd kialakítására, melyben a szépséget és a fenséget olykor szembeállította a groteszk kategória kontrasztjával. Művészeti munkásságát a sokszorosított grafikához való konceptuális viszonyulás jellemezte, egy olyan értelemgazdag vagy fogalomgazdag grafika, ami nem a narratívákban kerül előtérbe, hanem inkább a jelek minőségében. Mindezeket oktatta is a hallgatóinak.

Tanárom most is, hiszen a művészetpedagógiában a mai napig alkalmazom, ahol szükséges, az általa felfedezett gyakorlatot. A mostani visszaemlékezés kapcsán jut eszembe édesapjának a műteremben őrzött elnyűtt bőrbocskora, melynek talpa felvette a láb formáját, annyira vékony volt, hogy szinte érezni lehetett a véresek lüktetését, az embert, aki viselte. Kaszálás közben ezzel a magához nőtt bőrtalppal tapadt a földhöz. Jó tanárom súlytalan lelke elszakadt a gravitáció kötelékétől, a porhüvely, amely a koporsóban maradt, a földé. Egy román szólás szerint „fiecarea știe unde îl strînge opinca”, vagyis mindenki maga tudja, hol szorít a bocskora; az enyémet én is tudom, nagyon fáj, hogy immár csak az emléke, a fényképről sugárzó mosolya maradt, de boldog is vagyok, mert életem fontos szakaszaiban együtt lehettem vele, és szellemiségét átörökíthetem az utáunk következőknek. Amíg dolgom van még itt, örök hálával folytatom az utat, amit közösen kezdtünk. Emlékünkben élni fog, és gondolom, lesznek, akik továbbadják emlékezetét.